MEB İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Evalution on the Ministry of National Education Primary Education 7 th Grade Turkish Textbook

Une évaluation sur le livre du ministère de l'éducation nationale pour 7e degré de l'école primaire

Yard. Doç. Dr. Asiye DUMAN*

ÖZET

Kültür aktarımı aracı dildir. Dil eğitimi kültürel kimlik kazandırma sürecidir. Bu süreçte, örgün eğitim kurumlarımızda kullanılan en önemli araçlardan biri de ders kitabıdır. Türkçe ders kitabına alınan metinler, öğrenciye kültürel kimlik kazandıracak nitelikte olmalıdır. Yaptığımız değerlendirme, bizi, MEB İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın bu açıdan yetersiz olduğu sonucuna götürmüştür.

Anahtar Kelimeler

Kültürel kimlik, ders kitabı, metin

ABSTRACT

Language is the instrument for transmission of culture. The language education is the process of acquiring of cultural identity. During this process, textbooks are the most important tools used in education systems. The texts included in the Turkish textbooks should help the students acquire their culturel identities. The results of our evaluation led us to conclude that Ministry of the National Education Primary Education 7 th Grade Turkish Textbook is inadequate from this point of view.

Key Words

Culturel identity, textbook, text

Bir milletin duygu ve düşünce dünyası, hayat anlayışı nesilden nesle dil vasıtası ile aktarılır. Bu sebeple dil eğitimini kısaca, *fertlere kültürel kimlik kazandırma süreci* olarak tanımlayabiliriz. Bu süreçte ferdi etkileyen, ona bilgi ve davranış kazandıran en önemli araçlardan biri metinlerdir. Çünkü dil, dolayısıyla kültür, sözlükten, gramer kitaplarından kelime ve kural ezberleyerek öğrenilmez. Sözlü veya yazılı metinlerden öğrenilir. Sözlük ve gramer kitapları kelime servetini artırmada, dilin söz varlığını ve kurallarını tanıyıp öğrenmede elbette vazgeçilmez araçlardır. Ancak kelimelerin bir duygu ve düşünceyi ifade edebilmesi, kültürel bir nitelik kazanması için işlenmesi, metin içinde kullanılması gerekir. Metnin dil eğitimi ve kültür aktarımında önem kazanmasının sebebi de budur.

Örgün eğitim kurumlarında Türkçe öğretiminin en etkili aracı öğretmen; öğretmenin kullandığı en önemli araç da ders kitabıdır. İyi bir Türkçe eğitimi sağlıklı bir kültür aktarımı için Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin seçiminde çok dikkatli olunmalıdır. Çünkü metinler sayesinde öğrenci farklı bir ortama girer. Metni okurken bu ortamda yaşar, buradaki insanlarla tanışır. Yazarın kullandığı kelimeler ve konuyu ele alış tarzına göre bu ortamı ve bu ortamdaki insanların duygu, düşünce ve davranış-

* G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

larını yargılar. Çocuğun kültürel kimliğinin şekillenmesinde bu yargıların izleri görülür. Türkçe öğretiminde metin seçimi bunun için büyük önem taşımaktadır.

Bu yazıda MEB İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7'de yer alan *Kızımı da Götür* (Doğruel vd. 2001:27) ve *Arkadaşım* (Doğruel vd. 2001:53) başlıklı tahkiyeli metinler, öğrencinin düşünce dünyasına ve Türk toplumunun kültür değerlerini tanıyıp benimsemesine etkileri bakımından değerlendirilecektir.

Kızımı da Götür başlıklı metinde, İzmir Kadınlar Hapishanesi'nde mahkûm kadınlara ders veren Avar adlı bir kadın mahkûmun misyonerlikle suçlanması, konunun Atatürk'e intikali, Atatürk'ün, Avar'ı " Bana da senin gibi misyonerler lâzım." diyerek ülkemizin aydınlanması için görevlendirmesi ve Avar'ın bu konudaki başarısı anlatılır.

Ülkemizin o dönemde içinde bulunduğu şartlar, eğitime ve eğitim gönüllülerine duyulan ihtiyaca dikkat çekilmesi ve Atatürk'ün bu konudaki hassasiyetinin belirtilmesi açısından değerlendirildiğinde metnin yanlış seçim olduğu söylenemez. Ancak metinde geçen ve metnin kavranmasında önemli rol oynayan iki kelime vardır ki, kullanılış şekli ve öğrencinin düşünce dünyasını etkilemesi bakımından oldukça dikkat çekicidir: Misyoner ve azize. Kelimler sadece bir varlık veya hareketin dildeki karşılığı olmakla kalmaz. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın da belirttiği gibi " Hayat boyunca öğrenilen kelimeler, bizim hafızamızda, onların hayali ile beraber gözle görünmez bir dünya yaratırlar" (Kaplan 1988:184). Bu dünya, insanın kabul veya reddettiği değerler bütünüdür. Dilin kültür taşıyıcısı olması da buradan kaynaklanmaktadır. Bir toplumdaki kültürel gelişme veya yozlaşmalar önce dilinde görülür. Misyoner ve azize kelimelerinin metinde kullanılış şekilleri, toplumumuzda kültürel yozlaşmaya zemin hazırlaması bakımından önem kazanmaktadır

Kültürel kimlik açısından Türk milletinin büyük çoğunluğu Müslüman'dır ve kültürü oluşturan unsurlar arasında din de vardır. Türkçe ders kitabında metinler vasıtasıyla bir dine veya dini çağrıştıran kavramlara sempati uyandırılacaksa bu, öncelikle toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenen din olmalıdır. Anılan ders kitabında İslamiyet ile ilgili olarak sadece;

96. sayfadaki "Daha evvel sabah ezanından" mısraı,

169. sayfadaki "Hiç Müslüman milletini gâvurun idare etmesi görülmüş müdür begim ?" ve "Allah'tan ümit kesilmez İsmail"

cümleleri yer almaktadır ki, bunların da İslâmiyet'e karşı sempati uyandıracak nitelikte olduğu söylenemez. 151. sayfadaki *Yeşil Gece* başlıklı metinde ise dinimizi kötüye kullananlar yerilmektedir. Ama öğrenci bunların karşısında iyi örneklere ne aynı metinde ne de kitaptaki başka bir metinde rastlamaktadır. *Kızımı da Götür* başlıklı metindeki şu cümleler her şeyden önce misyonerliğe sempati uyandırmaktadır:

"Fakat işinde inanılmaz bir başarı gösteren genç kızın bir müddet sonra acayip bir suçla mahkemeye verildiğini görüyoruz. Hakkındaki suçlama: Misyonerlik. Gittikçe kabaran dosyalar durmadan misyoner öğretmenden bahsediyordu. Neler de neler yapmamıştı ki! Ka-

dınlar hapishanesi, derken Kinder Garden (Kinder Gardın) teşkilatında faaliyet, çocuklara iyi insan olmak etrafında bir takım telkinler... Bütün bunlar misyonerlik denilen şeyden başka ne idi? "

Metne göre Atatürk genç kıza; " Hayır... Sen misyoner Avarsın. Bana da senin gibi misyonerler lâzım" diyor. Misyoner kelimesinin, kendini bir düşünceyi yaymaya, bir amacı gerçekleştirmeye adayan kişi, anlamı da var ve Atatürk'ün kelimeyi bu anlamıyla kullandığına şüphe yok. Ancak yukarıya alınan bölüm ve metnin üslûbu çok açık bir şekilde misyonerliğe sempati uyandırmaktadır. Misyonerlik ise, tarihî referanslarına bakıldığında görülür ki genel anlamda Hıristiyanlıktan ayrı düşünülmez.

Yine aynı metinde yer alan " Şimdi Elazığ, Tunceli, Bingöl çevresindeki halk bu ufacık tefecik kadından bir azize gibi bahseder" cümlesindeki azize kelimesi de misyonerlik gibi Hıristiyanlığı çağrıştırmaktadır.

Anılan kelimeler, kaynaklarda da Hıristiyanlıkla ilişkilendirilmektedir: Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi'nde misyonerlik, "Hıristiyanlığı yaymaya yönelik örgütlü çalışma" olarak tanımlanırken Sosyal Bilimler Ansiklopedisi' nde misyonerlik için şu açıklama yer almaktadır: "Misyon (mission), menşe itibari ile bir dinin tebliğini yapmak demektir. Bu tebliği yapana da misyoner (missionnaire) denir. Fakat bu tabirler daha ziyade Hıristiyanlar için kullanılagelmiştir". TDK Türkçe Sözlük'te ve TDK Okul Sözlüğü'nde misyoner, " Bir dini, özellikle Hıristiyanlığı yaymakla görevli kimse" şeklinde tanımlanmaktadır. MEB Örnekleriyle Türkçe Sözlük'te de hemen hemen aynı tarif yer almaktadır: Bir dini ve bilhassa Hıristiyanlığı yaymaya çalışan kimse.

Azize kelimesi için de durum farklı değildir. Aziz, toplumumuzda sevilen, üstün tutulan anlamında kullanılmaktadır. Fakat azize sadece kadın ismi olarak yer almaktadır. TDK Türkçe Sözlük bu kelimeye yer vermezken MEB Örnekleriyle Türkçe Sözlük'te azize, "ermiş kadın" olarak tanımlanmıştır. Anna Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi'ndeki açıklama ise bizim düşüncemizi desteklemekte ve "ermiş kadın" tanımına cevap niteliği taşımaktadır: "Aziz, dişil AZİZE, yeryüzünde tanrı kayrasını temsil ettikleri ve yaşayanlar için tanrı katında aracılıkta bulunabilecekleri inancıyla yüceltilen ve yetkili kilise organlarınca kutsal ilan edilen kişi.... Allah'a eş ve ortak koşmanın (şirk) her türlü biçimini yadsıyan İslâm, azizlik kavramına yer vermez (bak evliya, eren)". Büyük Kültür Ansiklopedisi'nde aziz kelimesi için benzer bir açıklama yer almaktadır: "Aziz, Hıristiyanlarca kutsal olduklarına inanılan kişilere verilen san.... Müslümanlıkta bu nitelikteki kişilere ermiş adı verilmiştir". Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde de "Umumiyetle ilk Hıristiyan ermişlerine de aziz denir." ifadesi yer almaktadır.

Bütün bu kaynaklar ile yaşayan Türkçe *misyoner* ve *azize* kelimelerinin Hıristiyanlıktan ayrı düşünülemeyeceğini gösteriyor. Kelimelerin metindeki kullanılışı da şuur altında bu dine sempati uyandıracak şekildedir.

Ders kitaplarında farklı inançlara yer verilmemesi veya onların kötü tanıtılması yönünde bir talebimiz yok. Ama toplumun büyük çoğunluğunun dinine

yönelik sevgi ve saygı uyandırıcı hiçbir unsur yer almazken anılan kelimelerin bu şekilde kullanılması, dil vasıtasıyla kültür kazanımı veya kaybı açısından oldukça düşündürücüdür.

Arkadaşım başlıklı metinde ise kızamığa yakalandığı için arkadaşlarından uzak kalan, ailesinden de yeterli ilgi görmeyerek yalnızlığını kendisine alınan kanarya ile paylaşan bir kız çocuğunun, kanaryası ile arasında doğan sevgi bağı, arkadaşlık konu edilmektedir.

Türkçe eğitiminin temel amacı ferdin sosyalleşmesini; içinde yaşadığı topluma, aileye sağlıklı uyumunu sağlamaktır. Türkçe ders kitabına seçilen metinler de bu amacı gerçekleştirmeye yardım edecek nitelikte olmalıdır.

Yedinci sınıf öğrencileri yaşları gereği ruhsal çelişkiler içindedirler. Hem büyükleri beğenmeyip tenkit eder hem de onların desteğine ihtiyaç duyarlar. Bu öğrenciler sosyalleşme sürecinin en önemli dönemindedirler. Sosyal kurumlarla fertler arasındaki ilişkileri kavrar, sorgularlar. Dolayısıyla bu yaş grubu için seçilen metinler, onların aile, millet vs. sosyal kurumlara saygı duymalarını ve bağlanmalarını temin etmelidir. Bu kavramlar çerçevesinde yanlış bulunan bazı özellikler olsa da öğrenciye aile, okul, millet gibi sosyal kurumların toplum hayatındaki yeri, gereği ve önemi iyi anlatılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında *Arkadaşım* başlıklı metin ile ortaya konan aile tablosu, öğrenciye hiç de olumlu mesaj vermiyor. Aksine öğrencinin yukarda belirtilen ilgi ve ihtiyaçlarına ters düşüyor. Bu metnin makalemize konu olan bölümü aşağıya alınmıştır:

"Babama kalırsa, bu hastalık bana bir ders olmalıydı. Çünkü arkadaşlarımla gereğinden fazla yakın olduğum için bana da bulaşmıştı.

Arkadaşlarımın benimle görüşmesine, yanıma gelmelerine izin verilmiyordu..... Annem ara sıra gelip baş ucumda oturuyor, ateşime bakıyordu. Hastalığım hakkında çok soru soruyordum. Babam kızıyordu bana. Büyüklerin zamanı gereksiz yere alınmamalı; büyükler zamanlarını boş yere harcamamalıydılar.

Babam kızamık geçirip geçirmediğini anımsamadığı için uzak duruyordu benden. Aramızda kızıl benekler vardı. Halimi hatırımı sorup çıkıyordu. Bazen, elinde gazetesiyle gelip yatağıma uzak köşeye yerleştirdiği koltuğuna oturuyor, gazetesini okuyordu. Sıkılıyordum. Bunu biliyorlardı. Bana arkadaşlık etmesi için odama bir kanarya getirildi. Ancak onunla sağlıklı ilişki kurabilirdim; hastalığım ona bulaşmazdı. Artık yalnız değildim".

Toplumumuzda kaç anne baba, her çocuğun geçirebileceği bir hastalık için çocuğunu böyle suçlar ve tecrit eder? Özellikle babanın, çocuğa soru sorduğu için kızması, zamanının boşa geçtiğini söylemesi, ondan uzak durması öğrencinin baba hakkındaki olumsuz fikirlerini körükleyecektir. Metin değerlendirilirken "sağlıklı ilişki kurmak" ifadesi de açıklanmalıdır. Bir çocuğun, ailesiyle değil de kanaryasıyla (veya herhangi bir varlıkla) sağlıklı ilişki kurması, metni okuyan öğrencileri Türk ailesi hakkında yanlış kanaatlere yöneltecektir.

Metnin konusu aile ilişkileri değil arkadaşlıktır. Fakat seçilen anne ve baba karakteri oldukça ön plana çıkmış ve hastalığın bulaşıcı olduğunu hissettirmekten ziyade çocuğu suçlayan, yalnızlığa iten kişiler olarak tanıtılmıştır.

Kültürel kimlik kazanma sürecinin önemli bir döneminde olan, sosyal değerleri sorgulayan ve kendisine örnek şahsiyetler arayan ergenin karşısına böyle bir aile tablosunun çizilmesi ve aile konusunda en azından bu metne göre daha iyimser duygu ve düşünceler uyandıracak başka bir metne yer verilmemesi, Türkçe ders kitabı için gözden kaçırılmaması gereken bir eksikliktir. MEB, hazırlattığı ders kitabında öğrenciye Türk aile yapısını *sağlıksız* olarak tanıtırken Türk ailesi hakkında yaptırdığı bir araştırma kitabındaki şu cümlelerle adeta bu hatasını düzeltmektedir: "Le Play, sağlam aile yapısına sahip olan toplulukların, oturaklı cemiyetler olduğunu söyler. Böyle cemiyetleri yıkmak kolay değildir. Çünkü temel sağlamdır. Aile, fırtınalı sosyal ve kültürel değişmelere karşı dayanıklı olduğu taktirde, cemiyet büyük sarsıntılara uğramaz. Türk ailesi bu nitelikleri taşımaktadır" (Eröz 2000:47). İşte genç nesillere Türk ailesinin bu sağlam yapısı tanıtılmalı, iyi kavratılmalıdır. Anılan metin ve ders kitabında ise böyle bir aile yapısı görülmemektedir.

Ele alınan iki örnekten hareketle şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7, Türk kültür değerleri, halk gelenek ve eğitim anlayışını tanıtmak bakımından son derece eksik, Türkçe eğitiminin *öğrencinin yaşadığı toplumu tanıyıp kendini ona mensup hissetmesini sağlamak* amacına hizmet etmede oldukça yetersizdir. Bu kitabın Milli Eğitim Bakanlığı gibi eğitimden sorumlu bir devlet kurumu tarafından hazırlatılmış olması da ayrıca üzüntü vericidir.

Ders kitabı hazırlanırken Türk toplum değerleri ve aile yapısı üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sunduğu veriler kullanılmalı ve model olarak sağlıklı sosyal ilişkiler, sağlıklı aileler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, III. ve VI. Cilt.

Büyük Kültür Ansiklopedisi III. Cilt, 1984, Ankara Başkent Yayınevi.

Doğruel, Süheyla vd., 2001, İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Eröz, Mehmet, 2000, Türk Ailesi, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Kaplan, Mehmet, 1988, Kültür ve Dil, İstanbul, Dergâh Yayınları.

MEB Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 1995, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, III. Cilt, 1991.

TDK Türkçe Sözlük, 1988, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I.Cilt, 1977, Dergâh Yayınları.